

kardeşi onu yakın dostu olan Yâkût el-Hamevî ile tanıştırdı. Ziyâeddin İbnü'l-Esir ile de bu yıllarda görüştü. İbnü'ş-Şa'âr, Musul'da ortaya çıkan kıtlık sebebiyle 622 (1225) yılında Tikrit'e gitti, oradan Bağdat'a geçti. Bir yıl sonra Musul'a döndüyse de şehirde fazla kalmayıp tekrar Bağdat'a gitti. 628'de (1231) Erbil'de İbnü'l-Müstevfî ile tanıştı; Erbil'de kaldığı altı yıl boyunca onun edebî sohbetlerine devam etti. 634'te (1236) gittiği Halep'te İbnü'l-Adîm, el-Melikü'l-Fâiz, el-Melikü'n-Nâsir, Zezir Ali b. Yûsuf el-Kıftî ve İbrâhim b. Yûsuf el-Kıftî gibi devlet ve ilim adamlarıyla görüşme imkânı buldu. İbn Hallikân ile de burada tanıştı. 639 (1241) yılında Musul, Bağdat ve Dimaşk'ta bulduktan sonra Halep'e yerleşti. 7 Cemâziyelâhir 654 (2 Temmuz 1256) tarihinde Halep'te vefat etti. Şiir toplamaya meraklı olan ve küçük yaştan itibaren seyahatlerinde dahi şiir toplayan İbnü'ş-Şa'âr'ın kendisi de şairdi; ancak çok az sayıda şiiri günümüze ulaşmıştır.

**Eserleri.** 1. *'Ukûdü'l-cümân fi şu'arâ'i hâze'z-zamân*. Müellifin *Qalâ'idü'l-cümân fi ferâ'idü şu'arâ'i hâze'z-zamân* adını verdiği eser *'Ukûdü'l-cümân, Mu'cemü İbni'ş-Şa'âr ve Şu'arâ'ü'z-zamân* adlarıyla da anılmaktadır. *'Ukûdü'l-cümân*, 600 (1203) yılından müellifin dönemine kadar 1000'den fazla şairin, şiir söyleyen birçok devlet adamı ile âlimin biyografileriyle şiir ve nesirlerinden örnekler ihtiva etmektedir. İslâm dünyasının Endülüs gibi uzak bölgelerinde yaşayan şairlere, bu arada yahudi ve hristiyan şairlerine de eserde yer verilmiştir. Kitabın daha çok müellifin müşahedelerine ve görüştüğü kimselerden duyduklarına dayanması onun değerini arttırmaktadır. *'Ukûdü'l-cümân* İbn Hallikân, İbn Saîd el-Mağribî, Zehebî, İbnü'l-Fuvâtî ve İbnü's-Sâbûnî gibi âlimlerin temel kaynakları arasındadır. Aslı on cilt olan eserin II ve VIII. ciltleri dışındakilerin tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Esad Efendi, nr. 2323-2330). Bu sekiz cildin tıpkıbasımı Fuat Sezgin tarafından yayımlanmıştır (Frankfurt 1410/1990). Kaynaklarda adı geçen *Tezkiretü İbni'ş-Şa'âr ve Târîhu İbni'ş-Şa'âr* da büyük ihtimalle *'Ukûdü'l-cümân* ile aynı eserdir. 2. *Tuhfetü'l-vüzerâ' (Tuhfetü'l-küberâ')*. Merzûbânî'nin *Mu'cemü'ş-şu'arâ'i* na zeyil olup Merzûbânî'nin vefatından (384/994) itibaren 600 (1203) yılına kadar gelen şairleri ihtiva eder. *'Ukûdü'l-cümân* bu eserin bir zeyil gibidir. Müellif *'Ukûdü'l-cümân*'da bu kitabına sık sık atıflarda bulunmaktadır.

#### BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Müstevfî, *Târîhu Erbil* (nşr. Sâmî es-Sakkâr), Bağdad 1980, I, 384-386; İbnü's-Sâbûnî, *Tekmiletü İkmâlî'l-İkmâl* (nşr. Mustafa Cevâd), Bağdad 1958, s. 253-254; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 296-297; V, 115, 188; VI, 37, 90, 234; İbn Saîd el-Mağribî, *el-Ğuşûnü'l-yâni'a* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî), Kahire 1945, s. 51, 55; a.mlf., *el-Muğrib*, Kahire 1953, I, 136; İbnü'l-Fuvâtî, *Telhişu Mecma'i'l-âdâb* (nşr. Abdülkuddûs el-Kâsımî), Lahor 1939-47, s. 241-242; Yünîni, *Zeylû Mir'âti'z-zamân*, Haydarâbâd 1374/1954, I, 33; Zehebî, *el'İber* (nşr. Selâhaddin el-Müneccid), Küveyt 1966, V, 219; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, IV, 136; *Keşfü'z-zunûn*, I, 383; II, 1154, 1734; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 266; Lutfî Abdübedî, *Fihrisü'l-mahtûâtü'l-muşavvere*, Kahire 1956, II, 186-187; Sâmî es-Sakkâr, "İbnü'ş-Şa'âr el-Mevşîli mü'errihu'ş-şu'arâ' ve kitâbühü 'Ukûdü'l-cümân fi şu'arâ'i hâze'z-zamân", *Mecelletü Külliyyeti'l-âdâb*, VI, Riyad 1979, s. 217-312; Hurşîd Rizvî, "İbnü'ş-Şa'âr ve âşârüh", *ed-Dirâsâtü'l-İslâmiyye*, XXII/2, İslâmâbâd 1987, s. 55-98; a.mlf., "'Ukûdü'l-cümân fi şu'arâ'i hâze'z-zamân li'bni'ş-Şa'âr", a.e., XXII/3, s. 5-24; Bustânî, *Dâ'iretü'l-ma'ârif*, Beyrut 1960, III, 262.



KHURSHID RIZVI

#### İBNÜ'Ş-ŞARKÎ

(ابن الشرقى)

Ebû Hâmid Ahmed b. Muhammed  
b. el-Hasen en-Nisâbüri  
(ö. 325/937)

Hadis âlimi, Şâfiî fakihî.

Receb 240'ta (Aralık 854) Nişâbur'da doğdu. Nişâbur'un doğusunda ikamet ettiği için İbnü'ş-Şarkî lakabıyla anıldı (Sem'ânî, VII, 317). Müslim b. Haccâc, Zühî, Abdurrahman b. Bişr b. Hakem ve Hamdân es-Sülemî önde gelen hocalarıdır. Ayrıca Rey'de Ebû Hâtim er-Râzî, birçok defa hac için gittiği Mekke'de Ebû Yahyâ Abdullah b. Ebû Meserre, Bağdat'ta Abdüssamed b. Ali et-Tastî, Kûfe'de Ebû Hâzim Ahmed b. Ebû Garze gibi muhaddislerden hadis öğrendi. Kendisinden İbn Ukde, Assâl, İbn Adî, Cevzakî, Ebû Ali en-Nisâbüri ve İbnü'l-Bâgandî gibi muhaddisler rivayette bulundu. Dindarlığı ile bilinen ve Horasan hâfızı diye anılan İbnü'ş-Şarkî Ramazan 325'te (Temmuz 937) vefat etti; Ebû Ya'lâ el-Halîlî onun 318'de (930) öldüğünü ileri sürmüştür.

İbnü'ş-Şarkî'yi büyük bir hadis münekidi kabul eden İbn Huzeyme onun sahih ve mevzû rivayetleri iyi tanıdığını ve Resûlullah'a isnad edilen yalanlardan insanları korumada önemli bir görev ifa ettiğini söylemiş; İbn Adî de hadisleri ezberleme ve okuma konusunda benzersiz olduğunu belirtmiştir (Ebû Ya'lâ el-Halîlî, III,

837). Hatîb el-Bağdâdî, İbnü'ş-Şarkî hakkında "sika, sebt, mütkın, hâfız", Zehebî, "sika, hâfız, hüccet" terimlerini kullanırken Dârekutnî de "sika, me'mûn" diye takdir ettiği İbnü'ş-Şarkî'yi eleştiren ve onun râvileri hakkındaki cerh ve ta'dilîne itibar edilemeyeceğini ileri süren talebesi İbn Ukde'nin görüşlerine katılmadığını ifade etmiştir (Ebû Abdurrahman es-Sülemî, s. 53; Sübkî, III, 42).

İbnü'ş-Şarkî'nin *eş-Şahîh ve Hadîşü'l-mükşirîn ve'l-mukallîn mine'ş-şüyûh* (Sem'ânî, VII, 320) adlı eserlerinin günümüze ulaşmış olduğu bilinmemektedir. *eş-Şahîh*'in *Ehâdis* adı altında kayıtlı bazı kısımlarının Dârü'l-kütübü'z-Zâhiriyye'de bulunduğu belirtilmişse de (Sezgin, I, 174; *DMBİ*, IV, 84) adı geçen nüshanın Ebû Hâmid Ahmed b. Muhammed b. Yahyâ en-Nisâbüri'ye (ö. 330/941-42) ait olduğu kaydedilmektedir (Elbânî, s. 148). İbn Adî, İbnü'ş-Şarkî'nin *Hadîşü Eyyûb es-Sahîtiyânî* adıyla bir eser daha kaleme aldığını söylemektedir. *el-Bidâye*'de (XI, 188), İbnü'ş-Şarkî'den sonra yer verilen Ebû'l-Hasan Abdullah b. Muhammed en-Nahvî ile İbnü'ş-Şarkî'nin biyografilerini birbirine karıştıran Kays Âl-i Kays'ın onun ulûmü'l-Kur'ân'a ve tarihe dair eserleri bulunduğunu söylemesi (*el-İrâniyyûn*, II/2, s. 382) doğru değildir.

#### BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Abdurrahman es-Sülemî, *Su'âlâtü Ebî 'Abdirrahmân es-Sülemî li'd-Dârekutnî* (nşr. Mecdî Fethî es-Seyyid), Tanta 1413/1992, s. 53; Ebû Ya'lâ el-Halîlî, *el-İrşâd fi ma'rifeti 'ulemâ'i'l-hadîş* (nşr. M. Saîd b. Ömer İdrîs), Riyad 1409/1989, III, 837-838; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, IV, 426-427; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VII, 317-320; İbn Abdülhâdî, *'Ulemâ'ü'l-hadîş*, III, 8-9; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XV, 37-39; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 821-823; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, I, 156; a.mlf., *el'İber*, II, 24; Safedî, *el-Vâfi*, VIII, 379; Sübkî, *Tabakât*, III, 41-42; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 188; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, I, 306; Kays Âl-i Kays, *el-İrâniyyûn*, II/2, s. 381-383; Sezgin, *GAS*, I, 174; Elbânî, *Mahtûât*, s. 148; Hasan Saferî Nâdirî, "İbn Şarkî", *DMBİ*, IV, 84.



ALİ TOKSARI

#### İBNÜ'Ş-ŞÂT

(ابن الشَّاط)

Ebû'l-Kâsım Sirâcuddîn Kâsım b. Abdillâh  
b. Muhammed el-Ensârî el-İşbilî  
(ö. 723/1323)

Mâlikî fakihî.

11 Zilkade 643 (30 Mart 1246) tarihinde Sebte'de (Ceuta) doğdu. Aslen ensardan olup Endülüs'te Belensiye'ye (Valencia) yerleşen ataları daha sonra Fas'ın Sebte